

**UNIVERSITATEA “LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
FACULTATEA DE LITERE SI ARTE**

**STILISTICA TRADUCERILOR LITERARE: WILLIAM
FAULKNER**

REZUMAT

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Habil Silvia Florea

Doctorand:

Paștiu (Mureșanu) Anca

Sibiu 2019

CUPRINS

Introduction

I: The Linguistic, Literary and Intercultural Dimensions of Translation

1.1. Introduction

1.2. Major Orientations in Translation Studies

1.3. The Specifics of Literary Translations

1.3.1. Translation Strategies Related to Specific Text Types

1.3.2. The Specificity of Literary Translation

1.3.3. Translating Poetry

1.3.4. Translating Prose

1.3.5. Translating Drama

1.4. Linguistic Aspects of Translation

1.4.1. Style: Theoretical Background

1.4.2. Style and Translation

1.4.3. Key Concepts in Stylistics

1.4.4. Stylistic Approaches to Translation

1.4.5. Developments in Stylistics

1.4.5.1. Cognitive Stylistics

1.4.5.2. Foregrounding

1.4.5.3. Linguistic Stylistics

1.5. Intercultural Aspects of Translation

1.6. Conclusions

II. William Faulkner's Romanian Renderings

- 2.1 Introduction
- 2.2. Faulkner in America
- 2.3. Faulkner from a European Perspective
- 2.4. Romanian Responses to William Faulkner's Fiction
 - 2.4.1. Faulkner's Reception through Major Works
 - 2.4.1. Faulkner in Magazines and Newspapers

2.4. Conclusions

III. William Faulkner's Translation into Romanian: Case Studies

- 3.1. Introduction
- 3.2. Romanian Views on Translation
 - 3.2.1. A Literary Approach to Translation Studies
- 3.3. Translating Faulkner's Work World-Wide
- 3.4. Stylistic Matrixes and Devices in William Faulkner's Work
 - 3.4.1. Faulkner's Style
 - 3.4.2. Faulkner's Use of Language
 - 3.4.3. Faulkner's Narrative Techniques
 - 3.4.4. Faulkner and Time
- 3.5. *The Bear*: Translated by Radu Lupan and Mircea Ivănescu
- 3.6. *Landing in Luck*: Translated by Michaela Bogza and Dan Jebeleanu
- 3.7. A Space of Possibilities: Translating and Analyzing a Sample of *Sanctuary*
- 3.8. Conclusions

Conclusions

Bibliography

Cuvinte cheie:

Translation theory, style, stylistics, linguistics, linguistic stylistics, translation, cultural aspect, grammatical aspect, foregrounding, literary translation,

Rezumat

Introducere

Importanța și semnificația traducerilor în viața noastră de zi cu zi este una multidimensională: traducerea sporește capacitatea noastră de a investiga prin intermediul literaturii, sentimentele și gândurile oamenilor din diferite societăți și timpuri, lărgeste și aprofundează lumea și conștiința noastră în nenumărate moduri și permite accesul la literatura universală. În timp ce traducerile au deschis drumul spre interacțiunea globală, sarcina unui traducător nu este niciodată una ușoară.

A fi un bun traducător înseamnă mai mult decât a fi pur și simplu bilingv, înseamnă a fi capabil de a interpreta și a rescrie un mesaj adecvat, având în vedere scopul și publicul țintă, aspectele lingvistice, dar și factorii sociali și culturali. Provocarea cu care se confruntă un traducător este de a crea într-o măsură cât mai mare o lucrare care să mențină dinamismul originalului - domeniul său tematic, lingvistic și emoțional, făcând în același timp această noua redare accesibilă cititorilor unei alte limbi. Măsura în care este posibilă o astfel de sarcină se spune că depinde de activitatea traducătorului, de capacitatea sa de a transfera între limbi acele calități ale unei lucrări literare care nu țin doar de limbaj: o calitate vitală a comunicării care depășește forma expresiei sale..

William Faulkner este cunoscut, printre altele, pentru stilul său, care nu este întotdeauna ușor de înțeles: autorul american este adesea asociat cu propoziții extrem de lungi și elaborate care se întind pe una sau mai multe pagini, schimbări frecvente de timp și de personaje, dialectul sudic, utilizarea frecventă a tehnicii fluxului de conștiință, menționarea unor personaje sau evenimente pe care cititorul, în necunoștință de cauză, nu le va întâlni decât mult mai târziu. Toate aceste particularități narrative îi fac pe Faulkner un autor dificil de citit și tradus. Această teză urmărește să analizeze și să evidențieze unele dintre problemele cu care se confruntă traducătorii în încercarea lor de a traduce lucrarea lui Faulkner în limba română. Scopul lucrării este de a arăta măsura în care traducerea în limba română poate rămâne "fidelă" textului original, adică, în ce măsură traducătorii au urmat structura specifică frazei lui Faulkner, trăsăturile

sintactice, alegerile lexicale, referințele culturale, punctuația. Traducerile analizate aparțin lui Radu Lupan, Mircea Ivănescu, Michaeliei Bogza, lui Dan Jebeleanu și mie.

Obiectivele principale ale acestei teze sunt:

- de a sublinia modelul adecvat de cercetare care va permite abordarea traducerii operei lui Faulkner dintr-o perspectivă stilistică;
- de a efectua o examinare și o analiză aprofundată asupra rolului pe care îl au sensul și contextul într-o traducere;
- de a sublinia principalele abordări ale studiilor de traducere elaborate în cursul secolului XX;
- de a sublinia opinia anumitor scriitori români în ceea ce privește actul de traducere și rolul său ca liant între culturi;

Studiul de față se bazează pe mai multe ipoteze. Una dintre ele este aceea că un text literar are un plus de valoare greu de definit, transmis prin modul particular în care un astfel de text exploatează gramatica, lexicul, etc. Această valoare este legată de stilul unui text dat. O altă ipoteză este că o traducere literară superioară trebuie să reproducă ceva din stilul textului original. O a treia ipoteză este că analizele stilistice și lingvistice pot identifica trăsăturile stilistice importante ale textului original și pot evalua dacă elementele echivalente sunt prezente sau nu în traducerea originalului.

Cadrul teoretic și metodologic al prezentei analize este construit în mare măsură pe activitatea mai multor teoreticieni cunoscuți ai secolului al XX-lea. Sunt luate în considerare contribuțiile în domeniul traducerilor literare ale lui Eugen Nida, Peter Newmark, Juliane House, Jiri Levy precum și activitatea unor scriitori români care au contribuit în trecut la dezvoltarea acestui domeniu: Gheorghe Asachi, Tudor Vianu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Alecu Russo, Constantin Dobrogeanu Gherea. Principiile și metodele de cercetare se bazează pe o analiză stilistică detaliată a mai multor traduceri aparținând lui Radu Lupan, Mircea Ivănescu, Michaeliei Bogza, Dan Jebeleanu și mie. Analiza stilistică va evidenția unele dintre trăsăturile comune ale traducătorilor menționați mai sus, precum și aspectele specifice ale ideologiei lor literare reflectate de procesul de traducere.

Originalitatea acestei teze este dată de unghiul de abordare: o analiză stilistică a traducerilor, un aspect pe care nu s-a pus foarte mare accent în România. De multă vreme, traducerea literară a fost tratată diferit atât de teoreticieni specializați în acest domeniu, cât și de cei care studiază traducerile. Traducerea operelor literare este o modalitate firească de acces la

literatura altor țări. Aceste traduceri din literatura universală nu numai că au ajutat la familiarizarea cititorilor români cu marile valori literare ale omenirii, dar au avut și un impact asupra dezvoltării propriei literaturi.

Traducerile operelor lui Faulkner au făcut rareori obiectul unor studii de specialitate detaliate. De cele mai multe ori, aceste traduceri au fost pur și simplu menționate în reviste sau ziare sub titlul „traduceri din literatura universală” sau cu referire la activitatea celor care au tradus din Faulkner. Prin urmare, teza de față urmărește să abordeze traducерile scrierilor lui Faulkner dintr-o perspectivă stilistică axată pe actul de traducere ca atare și pe calitatea traducerii. De aici derivă noutatea și originalitatea tezei. Teza va oferi o analiză stilistică cuprinzătoare a traducerilor românești, precum și o comparație complexă între versiunile românești aparținând lui Radu Lupan, Mircea Ivănescu, Michaela Bogza și Dan Jebeleanu. Teza oferă o analiză stilistică cuprinzătoare a traducerilor românești, precum și o examinare contrastivă a versiunilor românești aparținând lui Radu Lupan, Mircea Ivănescu, Michaela Bogza și Dan Jebeleanu. Este analizat stilul fiecărui traducător mai sus menționat în încercarea de a afla dacă trăsăturile lingvistice, culturale și sociale au fost păstrate în varianta tradusă. Intenția este de a sublinia expresivitatea traducătorilor și de a examina utilizarea mijloacelor lingvistice pentru a compensa raritatea lexicală sau ambiguitatea semantică în încercarea de a păstra stilul "unic" al lui William Faulkner. Abordarea stilistică poate servi drept instrument util pentru o mai bună înțelegere a activității traducătorilor români, atitudinii lor generale față de traducerea din literatura mondială, a trăsăturilor lor comune și a diferențelor dintre ele. Metoda este descriptivă și nu vor fi utilizate statistici. Examinarea va include exemple de alegeri lingvistice problematice sau provocatoare dintr-o perspectivă stilistică. În plus, alte aspecte, cum ar fi tehnica narativă, alegerile lexicale, figurile de stil, etc. vor fi luate în considerare atunci când trebuie explicate anumite variante de traduceri.

Structura tezei

Teza de doctorat este structurată pe trei capitole principale, care realizează trecerea de la cadrul general teoretic la studiile de caz. Primul capitol, *Linguistic, Literary and Intercultural Dimensions of Translation* este o prezentare generală a aspectelor teoretice care servesc drept bază pentru celelalte capitole. Primul subcapitol, *Major Orientations in Translation Studies*, servește ca o prezentare generală a principalelor abordări ale traducerii începând cu anii 1960 –

când a fost tradusă cea mai mare parte a operelor lui Faulkner – și până în prezent, concentrându-se în principal pe orientările actuale în studiile de traducere. În timp, studiile de traducere au fost martorele unei game largi de abordări: lingvistice, orientate spre proces (process oriented), funcționaliste, orientate pe cultură, bazate pe gen etc. Nida, Jakobson, Levy, Catford au făcut demersul lingvistic cunoscut începând cu anii '50. Cea mai importantă teorie a acestei perioade – echivalența – indică faptul că între textul sursă și textul țintă există o asemănare perfectă și declanșează o dezbateră cu privire la ce tip și ce grad de asemănare ar trebui să obțină un traducător. Aceasta lucru a generat diferite tipuri de echivalență: Jakobson vorbește despre traducerea intralinguală (în interiorul unei limbi date, constând în interpretarea semnelor lingvistice cu ajutorul altor semne ce aparțin aceleiași limbi), interlinguală și intersemiotică; Catford introduce noțiunea de "schimburi" (shifts), făcând diferența între schimbările de nivel (level shifts) și de categorie (category shifts); Nida aduce în prim plan echivalența formală și dinamică; House vorbește despre traducerea vizibilă (overt translation) și ascunsă (covert translation); Koller prezintă cinci tipuri de echivalență: denotativă, conotativă, text-normativă, pragmatică și formală; Newmark înlocuiește opoziția lui Nida dintre echivalența dinamică și formală cu echivalența comunicativă și semantică.

Conceptul de echivalență este una dintre abordările cele mai discutabile și controversate ale studiilor de traducere. Conform abordării de tip echivalent a traducerii, o traducere nu este doar o versiune în oglindă a textului sursă. Nu se poate trece cu vederea o anumită subiectivitate găsită în practica traducerii sau în circumstanțele socio-culturale și istorice în care se produce această traducere. Încetul cu încetul apar și alte abordări ale studiilor de traducere iar începând cu anii 1970, teoreticienii traducerilor s-au distanțat de abordarea lingvistică, concentrându-și atenția asupra altor abordări, din perspectivă politică și socială. Acestea sunt cunoscute sub denumirea de abordări culturale și sunt promovate de teoreticieni cunoscuți precum: Even-Zohar, Bessnet, Lefevere, Toury, Gentzler. Și alte abordări și-au lăsat amprenta asupra studiilor de traducere: teoria skopos - introdusă de Vermeer și Reiss; „abordarea integrată” introdusă de Snell-Hornby; traducerea străinizantă (foreignizing) a lui Venuti; studiile de traducere descriptivă ale lui Hermans. În zilele noastre, studiile de traducere – după multă reprimare și ignorare – sunt privite ca un fenomen interdisciplinar și intercultural care împrumută elemente din diferite domenii academice, cum ar fi lingvistica, studii culturale, studii postcoloniale și psihologice. Anii 2000 au făcut cunoscute noi abordări în studiile de traducere

sau le-au consolidat pe cele vechi, deoarece multe dintre publicațiile din domeniu sunt doar ediții revizuite a unor binecunoscute studii pe această temă. Dintre noile abordări menționăm abordarea cognitivă a lui Gutt; „inițiativa textual dinamică” (textual dynamic enterprise), concepută de Ellis și L Oakley-Brown; abordarea interdisciplinară a lui Snell-Hornby și a lui Munday; noțiunea de „netranslatabilitate” introdusă de Apter; abordarea psihanalitică a lui Spivack. În prezent, traducătorii se confruntă cu o nouă provocare: cum să facă față dezvoltării internetului și apariției unor noi evoluții tehnologice în comunicare. Rezultatul este că granițele politice, culturale sau geografice sunt mai puțin constrângătoare și mai fluide. Într-o astfel de lume, treaba traducătorului este tot mai importantă, iar profesia lui din ce în ce mai solicitantă. El este forțat să caute noi tehnici practice care se pot dovedi mai eficiente și mai limitate ca timp.

Următorul subcapitol *The Specifics of Literary Translations* analizează și ilustrează mai multe strategii de traducere în funcție de genul literar și discută despre unicitatea traducerilor literare. Există anumite diferențe între un text literar și alte tipuri de texte: textele literare au semnificație estetică și retorică, limbajul literar are un rol distinct față de limbajul standard, astfel de texte au rădăcini adânci în limba și cultura sursă etc. Astfel de dificultăți pun probleme oricărui traducător care își asumă sarcina de a traduce opere literare, deoarece apar noi provocări cu fiecare piesă literară tradusă. Subcapitolul urmărește să exemplifice provocările specifice unei traducerii literare prin referirea la diferite strategii de traducere, diferite abordări ce depind de tipurile de texte precum și diferite teorii literare. Următoarele două subcapitole *Linguistic Aspects of Translation* și *Intercultural Aspects of Translation* servesc ca fundal pentru evaluarea traducerilor lui Faulkner, subliniind importanța aspectelor lingvistice și culturale și necesitatea de a le păstra în procesul de traducere. Scopul este de a arăta măsura în care o traducere depinde de înțelegerea culturii și a gramaticii pe care o folosim și de a vedea în ce măsură traducătorii analizați ar trebui să se lase influențați de aceste două contexte. Această ultimă parte a capitolului se referă, de asemenea, la problema stilului, stilistică și stilistica lingvistică, axându-se în principal pe importanța unei abordări stilistice a traducerii și pe cele mai recente evoluții în domeniu.

Al doilea capitol, *William Faulkner's Romanian Renderings*, este dedicat recepției lui Faulkner în România. O scurtă trecere în revistă a modului în care Faulkner a fost primit în lumea occidentală va fi oferită înainte de a urmări răspunsul critic la activitatea lui Faulkner în România. William Faulkner este unul dintre romancierii americani care s-au bucurat de o mare

recunoaștere critică în Europa secolului al XX-lea. Cu câteva excepții (Marea Britanie), Faulkner a fost primit cu brațele deschise în întreaga Europă, răspunsul critic fiind neschimbat de distorsiuni ideologice pre-impuse. Ultima parte a capitolului dedicat recepției lui Faulkner în România, *Romanian Responses to William Faulkner's Fiction*, este structurată în două secțiuni: în timp ce prima secțiune analizează cele mai importante studii în ordine cronologică, cealaltă analizează studiile publicate în *Contemporanul*, *Secolul 20*, *Tribuna* și *Convorbiri literare*. Sfârșitul anilor șaiszeci și începutul anilor șaptezeci au fost, fără îndoială, cei mai favorabili ani în ceea ce privește studiile românești destinate lui Faulkner. Potrivit depozitului de date al Bibliotecii Astra, în această perioadă au fost traduse cel puțin 10 romane. Restul anilor '70 și '80 s-au dovedit a fi relativ liniștiți în această privință: *Neînfrânții*, tradus de Virgil Ștefănescu-Drăgănești, *Sartoris*, de Mircea Ivănescu, în timp ce anii 1990 au continuat lista cu alte două traduceri ale lui Mircea Ivănescu: *Pogoară-te Moise* și *Steaguri în țărână* și unul de Radu Lupan, *Gambitul calului*. Cea mai importantă și complexă analiză a romancierului american în țara noastră este monografia lui Sorin Alexandrescu publicată în 1969. El îl portretizează pe Faulkner ca un umanist care credea în puterea omului de a depăși toate greutățile. Faulkner este, de asemenea, privit ca un cronicar al timpului și ținutului său. Critica românească din anii '70 a continuat cu *Text și context* a lui Radu Lupan și cu volumul lui Ana Cartianu, *Eseuri de literatură engleză și americană*. Perioada post revoluționară, aduce o nouă monografie intitulată *Cartea Eșecurilor* de Mircea Mihaieș (1990) - un studiu hermeneutic al poeziei și poieticii lui Faulkner - urmată în ordine cronologică de *Rebreanu, Hardy, Faulkner spațiu generic și destine tragice* (2000) de Suzana Carmen Cismaș, *Faulkner's Larger Meanings. The Greek Conception* (2005) aparținând lui Didi Ionel Cenușer, *The Ancient Tragedy and William Faulkner's Novels* (2006) de Ana Harand și lucrarea lui Mircea Mihăieș *Ce rămâne. William Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha* (2012).

A doua parte a subcapitolului se ocupă de studiile publicate în ziare și reviste. Scopul este de a face lumină asupra unui număr de articole despre opera lui Faulkner asupra cărora nu s-a prea insistat atunci când s-a menționat recepția lui Faulkner în România. Multe recenzii ale scrierilor lui Faulkner sunt încă îngropate în ziare și reviste vechi, care, de cele mai multe ori, sunt inaccesibile publicului larg. Acest subcapitol examinează și face un inventar, într-o ordine cronologică, a eseurilor, articolelor, traducerilor, recenzilor și prefetelor publicate pe tema autorul american și recepția acestuia în țara noastră, precum „William Faulkner. Confluente” de

Mircea Ivănescu publicat în *Steaua*, „Destin și caracter în opera lui Faulkner” de Alexandru Ivasiuc în *Viața Românească*, „Faulkner” de Pelin Mihai, publicat în *Ramuri* și așa mai departe.

Deși Faulkner nu s-a bucurat de aceeași admirație în România ca și contemporanii săi, Hemingway sau Steinbeck, el s-a bucurat de un număr larg de interpretări critice. Numărul mare de cărți, articole, eseuri și traduceri stau mărturie acestui lucru și găzduiesc un număr mare de interpretări. Faulkner a fost perceput în diferite ipostaze: umanist (Alexandrescu, Balotă), observator realist (Alexandrescu, Cartianu, Lupan, Stanciu), experimentator lingvistic (Balotă) sau istoriograf (Alexandrescu, Balotă). Indiferent în câte ipostaze a fost prezentat autorul american, recepția acestuia în țara noastră a fost determinată de această dualitate, regională - universală. Opera lui Faulkner este legată de Sudul său natal, un teren ce cuprinde atât sufletele, cât și pamântul sudist, lucru care încurajează comparațiile între istoria sa mitică și cea „reală”. În același timp, multe dintre evenimentele relatate, precum și tipurile de personaje sunt ilustrative condiției umane oriunde în spațiu și timp. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că o mare parte din critica de dinainte de 1989 s-a preocupat cu această identitate regională a romancierului, subliniind preocuparea sa față de situația precară a celor asupriți și nevoiași și față de nedreptatea socială. În ceea ce privește critica post-revoluționară, putem vorbi de o schimbare în abordarea critică – acum aceasta este în principal stilistică. Acesta a fost, de asemenea, un moment în care criticii români s-au simțit nevoiți să apere scriitorul american împotriva unei recepții inițial negative în Europa. Cu toate acestea, în România, Faulkner s-a bucurat de o recepție pozitivă, aproape toate lucrările sale fiind traduse.

Al treilea capitol, *William Faulkner's Translation into Romanian: Case Studies*, este structurat în cinci subcapitole: *Romanian Views on Translation*; *Translating Faulkner's Worldwide*; *Stylistic Matrixes and Devices in William Faulkner's Work*; *The Bear, Landing in Luck and A Space of Possibilities: Translating and Analyzing a Sample of "Sanctuary"*. Primul subcapitol se concentrează asupra activității de traducere a unora dintre cei mai importanți scriitori: Gheorghe Asachi, Tudor Vianu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Alecu Russo, Constantin-Dobrogeanu-Gherea etc. Obiectivele majore sunt: evidențierea opiniei scriitorilor români privind actul de traducere; demonstrarea atitudinii acestora față de traducerile din literatura universală; trasarea unei paralele între abordarea scriitorilor români în studiul traducerilor și cea a teoreticienilor universali proeminenți.

Gheorghe Asachi crede că literatura noastră nu poate evolua decât dacă a fost integrată în procesul literaturii mondiale. Costache Negruzzi vorbește, de asemenea, despre importanța traducerilor din literatura universală. În ceea ce privește procesul de traducere, Negruzzi crede că un traducător ar trebui să redea conținutul exact al ideilor din textul original. Vasile Alecsandri, nu împărtășește aceeași opinie în ceea ce privește acuratețea textului. El îi numește pe cei care oferă o traducere „cuvânt cu cuvânt”, "croitori de fraze absurde". Mihai Eminescu împărtășește opinia lui Alecsandri, susținând că o traducere directă sau literală generează un stil incomod și pompos. Alecu Russo critică limbajul interpretării (tălmăcire) pe care nici publicul, nici interpretul nu o înțeleg. Constantin-Dobrogeanu-Gherea acordă o atenție deosebită limbii traducerilor, subliniind importanța traducerilor în dezvoltarea literaturii proprii. El susține că un traducător nu ar trebui să ofere o traducere cuvânt-cuvânt, ci ar trebui să redea atmosfera textului original. În lucrarea sa *Studii de literatură universală și comparată*, Tudor Vianu susține că o traducere ar trebui să fie o operă de artă și un traducător de primă clasă, un artist. Critica literară contemporană privește actul de traducere ca fiind unul cultural care favorizează cunoașterea și familiarizarea directă cu literatura universală. Teoreticienii contemporani subliniază necesitatea de a lua în considerare toate contextele: sociale, culturale, gramaticale. Traducerea nu mai este considerată o activitate secundară, mecanică, ci un proces creativ. Acest subcapitol este important pentru înțelegerea circumstanțelor sociale și istorice în care traducătorii români analizați l-au tradus pe Faulkner. Al doilea subcapitol abordează problema traducerilor lui Faulkner la nivel mondial. Vor fi aduse în discuție modalitățile prin care traducătorii au încercat să facă față stilului inovativ al lui Faulkner, limbajul său, folosirea suspansului, pasajele sale descriptive lungi, caracterul oral al scrierilor sale, limba sa metaforică sau caracterul său regional. Al treilea subcapitol va oferi o analiză atentă a stilului lui Faulkner pentru a ușura unele provocări cu care se confruntă oricine își asumă sarcina de a traduce romancierul american. Analiza se va limita la acele aspecte ale stilului său – limba, tehnica narativă și utilizarea timpului – care prezintă probleme pentru traducător. Apoi, două traduceri din Faulkner – povestea *Ursul*, de Radu Lupan și Mircea Ivănescu și *Aterizarea cu noroc*, de Michaela Bogza și Dan Jebeleanu – sunt examinate minuțios folosind o analiză stilistică detaliată a textului propriu-zis, urmată de un studiu comparativ complex al traducerilor în limba română. Intenția nu este de a evalua calitatea traducerilor, ci de a indica probleme specifice de traducere. Fragmentele analizate sunt prezentate într-o ordine logică așa cum apar în textul original pentru a facilita

înțelegerea analizei. Traducerile au fost comparate din punct de vedere al greșelilor, omisiunilor, diferențelor de punctuație, al elementelor de referință, al dialectului local, al alegerilor lexicale. Analiza textelor sursă și a textelor țintă a arătat că traducătorii români au abordat scrierile lui Faulkner în moduri diferite. Ceea ce am încercat să evaluez prin această analiză comparativă este măsura în care fiecare dintre traducătorii români au fost fideli stilului textelor sursă, adică în ce măsură traducătorii au urmat alegerile lexicale ale lui Faulkner, structura propoziției, punctuația, registrul etc. Ultima parte a capitolului prezintă o analiză textuală atentă a unuia dintre cele mai controversate romane ale lui Faulkner, *Sanctuary*. O analiză stilistică va fi oferită pentru a investiga și înțelege unele dintre alegerile făcute de Mircea Ivănescu și pentru a explica unele dintre alegerile pe care le-am făcut în încercarea de a păstra atmosfera generală a originalului.

Concluzii

Acest studiu privind utilizarea analizelor stilistice în evaluarea traducerilor literare, cu accent pe cazurile particulare de traducere din engleză în română, completează înțelegerea actuală a fenomenului în următoarele moduri: confirmă legitimitatea și importanța utilizării stilistice pentru traducerea literară; sugerează că o traducere exemplară ar trebui să redea ceva din stilul textului original; demonstrează că strategiile de traducere pot fi relevante și flexibile și, nu în ultimul rând, demonstrează că stilistica ne oferă o percepție lingvistică utilă pentru a înțelege textele literare. Pentru un traducător literar, stilistica este un instrument valoros care îl ajută să recunoască procedeele stilistice semnificative în textul original și să estimeze dacă sunt prezente sau nu caracteristici echivalente și dacă funcțiile echivalente sunt atinse sau nu. Familiaritatea cu stilul lui Faulkner este de o importanță capitală pentru toți cei care își iau sarcina de a-i traduce opera. Faulkner folosește dispozitive stilistice literare (metafore, personificare, sintaxă inversată, utilizarea extensivă a epitetelor etc.) menite să reproducă anumite efecte psihologice asupra minții cititorului și oricine încearcă să-l traducă pe Faulkner ar trebui să le poată reda cât mai exact posibil în limba țintă. Se pare că versiunile românești diferă în modul în care sunt menținute aceste procedee și tehnici, unii dintre traducători trecându-le cu vederea. Din cei patru traducători, Ivănescu pare să fie traducătorul care a acordat cea mai mare atenție tiparelor stilistice. De asemenea, mi-am adus contribuția la subiect descriind propriul meu proces de traducere ca un exemplu al muncii traducătorului, explicând atât procedeele externe al traducătorului, cât și metodele mentale interioare. Scopul traducerii mele este de a pune accentul

pe importanța traducerii stilului. Intenția mea este de a arăta modul în care un traducător înțelege conceptul de stil și modul în care analiza factorilor stilistici funcționează în procesul de traducere. Un studiu descriptiv personal poate spori gradul de conștientizare al traducătorilor cu privire la necesitatea unor analize și teorii stilistice în studiile lor de traducere.

Analizând cele patru traduceri românești, am constatat că, în general, Ivănescu păstrează stilul original mai bine decât ceilalți trei. Traducerea sa indică faptul că era conștient de stilul lui Faulkner, de trăsăturile sale caracteristice și, ca atare, a fost capabil să le redea în limbajul țintă. Este de preferat păstrarea procedelului stilistic al repetiției din textul original prin repetarea echivalentă în textul tradus indiferent de cât de ciudat sau monoton ar putea suna. Variația sau chiar omiterea repetării va duce la o denaturare a intenției autorului și, ca atare, ar trebui evitată. Dar trebuie să ținem cont de faptul că Ivănescu a tradus povestea în 1991, cu 25 de ani mai târziu decât celelalte trei traduceri. Este ușor pentru cititorul anilor 2000 să vadă deficiențele traducerilor lui Lupan, Bogza sau Jebeleanu. În anii 1960, interesul pentru opera lui Faulkner a fost minim și, datorită politicii comuniste, cititorii români nu au avut acces la dicționare specializate, la dispozitive tehnice sau chiar la acces liber la literatura sau la critica universală. Nu au avut acces nici la studii ample despre stilul lui Faulkner – de exemplu, monografia lui Alexandrescu a fost publicată în 1969, la trei ani după publicarea traducerii lui Lupan, a lui Bogza sau a lui Jebeleanu – lucru crucial pentru oricine își asumă sarcina de a-l traduce pe Faulkner. Când au fost publicate cele trei traduceri, doar câțiva critici – Ivănescu, Biberi, Ivasiuc și Bălănescu – au publicat eseuri și articole în reviste sau ziare care nu erau ușor accesibile publicului larg. Dacă Ivănescu este un traducător mai bun al lui Faulkner, este și pentru că limba pe care a folosit-o a fost “îmbogățită” între timp de alți scriitori și pentru că criticul român era familiarizat cu poetica lui Faulkner: *William Faulkner. Confluente* (1962). Ivănescu era conștient de cele mai evidente trăsături stilistice ale lui Faulkner – cum ar fi vocabularul sau structura propozițiilor – reușind astfel să le redea în traducerile sale. Această cunoaștere sporește capacitatea lui Ivănescu de a menține stilul lui Faulkner în traducerea în română.

În general, traducerea lui Radu Lupan este un mare succes deoarece, deși a fost produsă acum mai bine de 50 de ani, când condițiile sociale, politice și economice ale României erau extrem de dificile, a transferat în esență sensul general al textului original lucru care a dus la o traducere atrăgătoare și familiară publicului român. La fel ca Ivănescu, Lupan s-a ocupat de

autorul american într-un volum intitulat *Text și context* (1983) și această familiaritate s-a dovedit a fi un instrument valoros în traducerea lui Faulkner. Cu toate acestea, Lupan era mai puțin preocupat de menținerea aceleiași structuri a frazei ca și în textul original. Se poate să fi trecut cu vederea importanța păstrării aceleiași ordini a cuvintelor din original sau poate să fi făcut acest lucru intenționat, cu scopul de a asigura fluența textului țintă. Ar fi putut chiar să considere că prea mult respect față de scrierile lui Faulkner și o traducere prea fidelă a acestora ar putea duce la un text românesc rigid și nenatural. De asemenea, Lupan a ignorat anumite cuvinte (în special adjective) ori de câte ori a considerat că acestea nu erau importante sau că ar fi putut intra în conflict cu ceea ce dorea să facă. Traducerea sa este într-o română fluentă, cizelată chiar, care este într-o oarecare măsură în detrimentul anumitor trăsături stilistice ale povestii originale a lui Faulkner.

Comparativ cu Ivănescu și Lupan, ceilalți doi traducători nu par să realizeze legătura strânsă dintre studierea textului sursă și traducerea acestuia. Aceasta este o sarcină ușoară pentru un traducător de povestiri scurte. Spre deosebire de traducerea unui roman, unde traducătorul trebuie să lucreze cu diferite tipuri de unități – cum ar fi capitolele – iar coerența trebuie păstrată pentru o perioadă mai lungă, traducerea unei povestiri este o activitate mai ușoară, deoarece textul poate fi re-citit de mai multe ori. Pe de altă parte, traducerea poveștilor scurte poate fi foarte solicitantă, deoarece fiecare detaliu trebuie luat în considerare. Chiar dacă textul sursă este unul scurt, lipsit de multe dintre faimoasele elemente stilistice ale lui Faulkner, cele două traduceri românești au câteva neajunsuri: omisiuni, inconsecvențe și chiar neînțelegeri. Aspectul cel mai ciudat al traducerilor lui Bogza și Jebeleanu este inconsecvența acestora de a păstra aceeași ordine a cuvintelor ca în textul original. Ei au adoptat ordinea cuvintelor în limba română pentru a asigura fluența traducerii. Alegerile făcute în ceea ce privește schimbarea ordinii cuvintelor sau în ceea ce privește punctuația, pot fi considerate negative, deoarece ambele interferează cu trăsăturile stilului lui Faulkner, și anume cu propozițiile sale lungi sau structura neobișnuită a frazei.

Există, de asemenea, unele greșeli evidente din partea lor, unele mai semnificative decât altele. În traducere, o greșeală este alegerea unui cuvânt cu alt sens decât cel din textul original și, ca atare, transmite o semnificație parțială sau total diferită de cuvântul original. Astfel de greșeli sunt rezultatul mai multor cauze, printre care lipsa cunoștințelor lingvistice, lipsa timpului, interpretarea greșită a textului original, lipsa revizuirii. Examinând traducerea lui

Bogza, pot fi observate câteva omisiuni misterioase, care pot fi rezultatul lipsei de atenție în timpul procesului de traducere sau al unei alegeri mai puțin fericite de traducere a unui text cu grad ridicat de dificultate. Există cu siguranță și inevitabil o anumită pierdere de semnificație ca urmare a omisiunii. Traducătorul ar trebui să folosească omisiunea doar ca o ultimă soluție, atunci când beneficiile obținerii unei traduceri fluente și șlefuite compensează nerespectarea fidelității față de textului original. Bogza a folosit această strategie mult mai des decât Jebeleanu, punând uneori în pericol semnificația anumitor părți ale textului sursă. Ea a omis nu numai anumite cuvinte ci și fraze întregi. În ceea ce privește omiterea unor fraze întregi, este foarte dificil să se precizeze ce le-ar fi putut cauza. Folosirea unei anumite structuri a frazei sau a unei anumite alegeri lexicale, nu este ceva lăsat la voia întâmplării de vreun autor; acestea contribuie, uneori fundamental, la conturarea stilului unui anumit scriitor. În consecință, traducătorii ar trebui să evite, pe cât posibil, omiterea oricăror informații din textul original, oricât de dificile ar putea fi traducerea acestora. În comparație cu Lupan sau Ivănescu, Bogza și Jebeleanu s-au arătat mai puțin atenți la detalii, la structura frazei originale sau la punctuație. Cu toate acestea, pentru un ochi neexperimentat, traducerile lor sunt fluente și se citește ușor în limba română.

Trebuie reținut faptul că cele două traduceri au fost publicate cu mai mult de cincizeci de ani în urmă, când traducerile au fost făcute în scopuri comerciale. Profesorul Rodica Dimitriu susține că slaba calitate a traducerilor a fost rezultatul studiilor de traducere-studii guvernate de piață. Aceasta a fost, de asemenea, o perioadă în care criticii au considerat traducerile o artă creativă și traducătorii, artiștii (Vianu, Gherea), care nu trebuiau să traducă cuvintele care alcătuiesc un text sau să redea particularitățile stilistice: ei trebuiau să redea „spiritul” care o animă.

Limitele lucrării și direcții viitoare de cercetare

Punctul forte al acestei teze constă în capacitatea sa de a oferi o perspectivă nouă asupra problemei imitației stilistice în traducere. Teza a arătat că o analiză riguroasă a stilului autorilor traduși este un instrument esențial în realizarea unei traduceri corecte a textului sursă. Conștientizarea alegerilor stilistice caracteristice unui anumit autor poate permite traducătorului să imite cu succes aceste alegeri în traducere. Evaluarea fidelității unei traduceri este o sarcină dificilă în multe privințe, deoarece astfel de evaluări sunt adesea subiective și deschise dezbaterilor. Această teză dorește să elimine o astfel de subiectivitate oferind un cadru teoretic

puternic și o analiză a câtorva dintre cele mai importante elemente stilistice ale limbajului lui Faulkner.

Totuși, această teză vine cu propriile limitări. În primul rând, trebuie luat în calcul dimensiunea redusă a traducerilor. Câteva exemple nu sunt suficiente pentru a trage concluzii generale temeinice și solide. În al doilea rând, accentul a fost pus pe preocupările lingvistice și teoretice ale traducătorilor de texte literare, când, de fapt, există o gamă largă de aspecte care pot influența, conștient sau nu, alegerea unui traducător în ceea ce privește exprimarea și evaluarea traducerilor literare. În al treilea rând, chiar dacă această cercetare a fost concepută ca una descriptivă, ea nu poate împiedica în totalitate probabilitatea existenței unor prejudecăți, deoarece analiza și evaluarea traducerilor s-au bazat pe propria mea judecată.